

Starostka-Chrzanowska, Halina

O czasopiśmie gospodarczym

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 25/4, 129-131

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

HALINA STAROSTKA-CHRZANOWSKA (Kraków)

O CZASOPISMACH GOSPODARCZYCH

Na łamach „Kwartalnika Historii Prasy Polskiej” ukazały się w 1984 r. dwa teksty Henryka Szczepańskiego, zawierające: pierwszy — *Ogólną charakterystykę polskiego czasopiśmiennictwa gospodarczego Drugiej Rzeczypospolitej*, drugi — spis tychże czasopism¹. Opracowując ten temat autor natrafił na trudności z braku definicji, czym jest czasopismo gospodarcze, a także z powodu nieściślych kryteriów ich ogólnej i szczegółowej klasyfikacji i typologii. Sądzę, że istnieją dwie drogi dochodzenia do definicji czasopisma gospodarczego: normatywna i empiryczna. W pierwszym przypadku, opierając się przede wszystkim na materiałach źródłowych i opracowaniach, można na podstawie kilku podstawowych kryteriów dokonać oceny czasopisma i zaliczyć go lub nie do czasopism gospodarczych. Tymi kryteriami będą tytuł i podtytuł czasopisma oraz jego wydawca. W drugim przypadku o tym, czy mamy do czynienia z czasopiśmiennictwem gospodarczym, decyduje analiza treści danego czasopisma. Nie ulega wątpliwości, że wyniki analizy są bardziej wiarygodne i jeżeli źródło umożliwia takie podejście do zagadnienia, należy to konsekwentnie wykorzystywać. Z kolei rodzi się problem podziału wewnętrznego grupy czasopism gospodarczych: czy podział ten ma być rozumiany jako klasyfikacja, czy typologia? Klasyfikacja jest to podział wyczerpujący i ostateczny, a więc nie ma w nim miejsca na czasopisma nazwane umownie jako ogólne i pozostałe. Natomiast typologia taką możliwość stwarza. Używanie wymiennie klasyfikacji i typologii byłoby podejściem błędnym, stąd niezmiernie ważnym problemem jest podjęcie decyzji i konsekwentne jej przestrzeganie. H. Szczepański, przedstawiając zaproponowany przez A. Garlicką podział, nie nadmienił, że autorka odnosi go do historycznego rozwoju polskich czasopism gospodarczych². Tak więc od pierwszej ćwierci XVIII w. czasopisma te w ciągu kolejnych stuleci ulegały stopniowej metamorfozie, przechodząc od ogólnoinformacyjnych, magazynów i czasopism literacko-społecznych, zawierających działy lub dodatki gospodarcze, do czasopism ogólnogospodarczych, z których wyłoniły się czasopisma poświęcone jednej dziedzinie teorii i praktyki gospodarczej. W dalszej części artykułu wraca autor do innych

¹ H. Szczepański: 1) *Ogólna charakterystyka polskiego czasopiśmiennictwa gospodarczego Drugiej Rzeczypospolitej*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej”, 1984, nr 2, s. 23—44; 2) *Spis polskich czasopism gospodarczych (1918—1939)*, tamże, nr 4, s. 89—100. Wątpliwości budzi kolejność opublikowania tych dwóch artykułów. Sądzę, że najpierw powinien być ukazać się spis czasopism, a dopiero później artykuł stanowiący komentarz do opracowanego spisu.

² A. Garlicka, *Czasopiśmiennictwo gospodarcze*, [w:] *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 r.*, Warszawa 1981, s. 114—125. Jest to pierwszy całościowy szkic rozwoju tych czasopism.

możliwości typologii, jednak nie znajdują one odbicia w przedstawionej tabeli. Nie rozumiem jej konstrukcji, ponieważ określenie „gospodarcze” występuje w „główce” i w „boczkę” tabeli. Ponadto autor najpierw wyróżnia czasopisma naukowe i samorządowe, a dopiero potem gospodarcze, z podziałem na poszczególne działy produkcji. Jako pierwsze powinny wystąpić czasopisma ogólnogospodarcze, a następnie gospodarcze z wewnętrznym podziałem, bo przy zaprezentowanym przez autora ujęciu czasopisma naukowe i samorządowe pozostały na uboczu, jakby nie zaliczone do gospodarczych.

W dalszej części autor stosuje typologię, która występuje w spisie. Brakuje jednak tabeli przedstawiającej stan ilościowy czasopism z podziałem wewnętrznym przyjętym w spisie. Pozwoliłoby to uzyskać bardziej przejrzysty obraz omawianych w artykule periodyków. Dane liczbowe można otrzymać sumując wymienione w spisie czasopisma, jest to jednak jeszcze jeden argument przemawiający za tym, że najpierw powinien być opublikowany spis, a potem artykuł stanowiący do niego komentarz.

Spis polskich czasopism gospodarczych (1918—1939) jest pierwszą próbą ustalenia liczebności polskich czasopism gospodarczych okresu międzywojennego. Warto przypomnieć, że opracowane dotąd dla różnych okresów katalogi i spisy obejmują tylko część tych czasopism, wybraną ze względu na treść czy miejsce ich wydania, lub też stanowią alfabetyczny wykaz zawartości zbiorów poszczególnych bibliotek³. Doceniając w pełni ogromny wkład pracy autora i walory poznawcze tej pionierskiej publikacji, należy jednak zwrócić uwagę na pewne występujące w niej nieścisłości. Przede wszystkim nasuwa się pytanie, czy już w podtytule lub w przypisie nie powinien był autor zaznaczyć, że nie jest to pełny spis czasopism gospodarczych dla badanego okresu. W zakończeniu artykułu H. Szczepański wyjaśnił zastosowaną przez siebie metodę, ale tytuł („Spis”) przesądza ustalony przezeń stan ilościowy jako sprawę ostateczną, wyczerpującą. Brakuje także adnotacji, które czasopisma poznał z autopsji.

Trudno nie zgodzić się z przyjętą przez autora definicją określającą charakter czasopisma gospodarczego. Nie znajdujemy jednak wyjaśnienia, co zdecydowało o przyjętej typologii wewnętrznej. W związku z tym nasuwa się kilka pytań: Czy wobec wszystkich czasopism zastosowano to samo kryterium, a mianowicie analizę treści? Jeśli tak, to skąd wzięła się grupa czasopism naukowych? Czy w tym jednym przypadku decydował wydawca? A może czasopisma naukowe odnosiły się do teorii, a pozostałe do praktyki gospodarczej? Dlaczego „*Ekonomista Światoży*” i „*Przegląd Ekonomiczny*” zostały zaliczone do ogólnogospodarczych, a nie naukowych, wśród których — sądząc po tytułach — przeważała tematyka ekonomiczna? Co zatem wyróżniało je od pozostałych? Jeśli H. Szczepański poznał te czasopisma z autopsji, to kilka słów wyjaśnienia pozwoliłoby rozwiązać powyższe wątpliwości.

O tym, iż podjęta przez autora próba sporządzenia spisu ogółu czasopism gospodarczych jest zaledwie wstępna, niech świadczy sytuacja w dziedzinie szczególnie mnie interesujących czasopism budowlanych⁴. H. Szczepański wymienia ich osiem, podczas gdy moje wstępne ustalenia obejmują 70 tytułów ukazujących się w latach 1918—1939 czasopism gospodarczych poświęconych zagadnieniom budownictwa

³ Np. S. Jarkowski, *Polskie czasopisma rolnicze i treści pokrewnej podczas wojny 1914—1919*, Warszawa 1920; W. Kaszubina, *Bibliografia prasy łódzkiej 1863—1944*, Warszawa 1967; *Katalog czasopism polskich Biblioteki Jagiellońskiej*, z. A—B, Kraków 1974.

⁴ H. Starostka-Chrzanowska, *Polskie czasopisma poświęcone budownictwu i materiałom budowlanym*, „Prasa Techniczna”, 1982, nr 2, s. 29—30.

i produkcji materiałów budowlanych⁵. Różnice ilościowe są więc znaczne. Wymaga także ściślejszego sprecyzowania okres ukazywania się kilku z wymienionych w spisie czasopism budowlanych. Przy pięciu z nich autor wymienił tylko jeden rok, co może sugerować, że były to efemerydy. Tymczasem wiadomo, że w okresie międzywojennym, w latach 1922—1926 oraz 1929—1932, ukazało się w Krakowie dziewięć roczników „Architekta”, wydawanego od 1900 r. pierwszego polskiego czasopisma poświęconego sprawom architektury, budownictwa i przemysłu artystycznego. (Łącznie ukazało się 25 roczników „Architekta”.) Kolejne czasopismo: „Architektura i Budownictwo” wydawane było w latach 1925—1932, natomiast „Beton” w latach 1929—1939. Ponadto ukazało się dziesięć roczników lwowskiego „Budowniczego”, zaś w latach 1925—1929 pięć roczników „Polskiego Przeglądu Budowlanego”. Ustalone przez H. Szczepańskiego okres ukazywania się pozostałych czasopism budowlanych nie budzi zastrzeżeń. Powyższe uwagi wynikają ze szczegółowego zainteresowania tylko jedną grupą czasopism gospodarczych, co nie podważa wartości ustaleń autora w odniesieniu do innych grup typologicznych.

⁵ W wymienionej liczbie czasopism 12 tytułów stanowiły dodatki.